

תיקוני עירובין

גליון שאלות הלכתיות

המתחדשות מידי שבע בבדיקת העירובים השכונתיים

גליון מס' 117
טבת תשע"ז

מוקד העירוב השכונתי
בני ברק
054-84-83-320

קשר ארצי ומענה נגיש, בשאלות המתחדשות בעירובין

בתקופה האחרונה רואים בס"ד תהליך חדש שמתפתח במערכות העירובין בארץ, כעין קשר ארצי בין העוסקים בעירובין, לדון בשאלות חדשות ודינים חדשים שמתעוררים בכל מיני מקומות. בעבר אם היתה לאחראי במקום כלשהו שאלה בעירוב, הוא היה צריך לחפש הרבה כדי למצוא רב מומחה לעירובין, לשאול אותו את השאלה, באופן שהרב יירד לפרטים הטכניים ולמציאות המצויה בשטח, כיון שהדינים אינם ידועים כ"כ, והמציאות עוד יותר לא מוכרת. וגם מי שהיה לו קשר עם מסוים שיודע להבין את המציאותיות בהלכות אלו, לא היה יכול לדעת אם כבר עסקו בנושא ההלכתי הזה, האם מצאו ראיות נוספות, או נתנים הלכתיים המגבילים את ההיתר או האיסור.

לאחר שגליונות "תיקוני עירובין" יוצאים בס"ד ומביאים מידי שבע שאלות מעניינות בנושא העירובים, עם ביאור המציאות והמחשה בתמונה, ומעלים את הנידונים והתנאים המצויים בשטח, מתי כשר ומתי אינו כשר, הגענו ב"ה למצב שיש הרבה יותר ת"ח שמתעניינים ואפשר לשאול אותם, וכאשר יש שאלה מיוחדת אצל המומחים לעירובין, השאלה והחיידוש מתפרסם ועובר גם לאחרים, ומקבלים תשובות נוספות, שלפעמים משנים את הנידון ואת ההלכה. כמו"כ נתרבו מאוד לומדי העירובין בשנתיים האחרונות, הרבה כוללים בחרו ללמוד מסכת זו, אחרי שראו שזה נושא שנוגע לכל אדם, ויש אפשרות להבין אותו. מוקד העירוב ממשך בס"ד במסירת השיעורים והוצאת חיבורים, המסייעים ללימוד המעשי וההבנה של ההלכות.

פירצה בתעלת ניקו, ובאופן שמכוסה בקרקע

אחת הדוגמאות שאירע לאחרונה, בעירוב שנבדק ע"י אחד המומחים הוותיקים, והוא גילה בעיה חדשה. אחת מצורות הפתח של העירוב, עברה על תעלת ניקו מי גשמים, אבל היא לא עברה במקום שהתעלה עמוקה, אלא בדוקא מעל מקום שיש כיסוי מעל התעלה והקרקע ישרה.

והנה אם הצוה"פ היתה עוברת על מקום שהתעלה עמוקה, הדין תלוי, אם התעלה עמוקה י' טפחים, היא נחשבת פירצה ע"פ המבואר בחו"א (סי' ק"א סק"א). [ובאחרונים דנו האם הבעיה רק במקום שבתוך התעלה, או שהצוה"פ נחלקת לשנים ונפסלת לגמרי, משום שישני העמודים שלה נמצאים כביכול בשני מקומות, ובכל צד אין צוה"פ שלמה]. אבל במקרה שהתעלה אינה עמוקה, והיא פחות מ' טפחים, אינה פוסלת את צוה"פ מעיקר הדין. משא"כ במקרה הנ"ל שהצוה"פ עברה על הכיסוי שמעל התעלה [במקום שהתעלה עוברת בתוך צינור בטון, כפי שמופיע בתמונה], אין לצוה"פ בעיה כלל, כיון שהיא על קרקע ישרה, והיא מחיצה כשרה.

דינים בוקעים בעינור ניקו, מחוץ פירצה אל מחוץ לעירוב

אלא הבודק עורר בזה שאלה של מחיצה תלויה, משום שיש חור של ג' על ג' טפחים מתחת המחיצה, שהגדיים יכולים לבקוע תחתיה, והכלל הוא לגבי מחיצות, שמחיצה שהגדיים בוקעין תחתיה אינה מחיצה (שבת דף קא. ובפוסקים בהרבה מקומות), ואותו מקום נחשב כפרוץ. אמנם בדרך כלל לא שייך את הפסול הזה בצורת הפתח, כי גם אם יש שקע של ג' טפחים, הצוה"פ גודרת את כל החלל שלה, גם כשיש שינוי קל בגבהים, [כל שהשקע אינו מוגדר רשות בפנ"ע], אבל בכה"ג שיש קרקע שמפסיקה את חלל הפתח, והחלל הוא מתחת הקרקע, אינו נותר ע"י צורת הפתח, ויוצא שבמקום הזה יש גדיים בוקעים מתחת המחיצה.

הבודק שגילה את החידוש, שיש בעיה חדשה בתעלות ניקו שיוצאות מגבול העירוב, גם בצורה שנוהרים שהצוה"פ תהיה מעל קרקע ישרה, שלח את הדברים וציין לשאר המומחים לשים לב לכך, כיון שהצורה הזו מצויה מאוד בישובים [בעיקר בישוב במישור], והיא יכולה לפסול מדין גדיים בוקעים תחתיה.

פירצה בעינור נמוך, ודין חורי רה"י

לאחר שהמקרה עבר גם לרבני העירובים, העיר אחד הרבנים שהשאלה אכן מוצדקת, אבל הטעם הוא אחר. משום שהפסול של גדיים בוקעים תחתיה, הוא פסול של מחיצה תלויה, דהיינו מחיצה שאינה מגיעה עד הקרקע, משא"כ במקרה זה יש קרקע מתחת המחיצה, לצורת הפתח יש קרקע ישרה, ואילו היתה עליה גדר, היא היתה מחיצה כשרה, כמו מחיצה העומדת על הגשר שהיא כשרה למרות שיש תחתיה קרקע של הגשר חלל. וא"כ גם הצוה"פ שעוברת על התעלה המכוסה היא כשרה, ואין כאן שאלה של גדיים בוקעים תחתיה.

אלא שבאמת יש בזה בעיה מסיבה אחרת, משום שסוף סוף יש כאן פירצה בתוך הצינור, למרות שאינה פוסלת את הצוה"פ שבקרקע מעליה והפירצה הזו פתוחה מתוך העירוב אל מחוץ לעירוב, לשדות המוגדרות כרמלית, וא"כ היא אוסרת את כל העירוב מדין פרוץ למקום האסור.

אבל מכיון שהנידון רק משום פירצה אל תוך הצינור, יש מקרים שהפירצה אינה אוסרת, משום שניתן להגדיר את הצינור כחורי רשות היחיד, וכתבו הפוסקים שחורי רה"י הם כרה"י למרות שאין להם מחיצות, כגון זיז או מרפסת שאין להם מעקה. וכיון שהצינור הוא רה"י, יוצא שהעירוב שפרוץ לצינור, הוא פרוץ לרה"י ואינו נאסר. ואמנם הצינור עצמו פרוץ, אך הוא לא צריך מחיצות. יוצא דבר מעניין, שלעירוב שבאמת אין מחיצה שסותמת את מקום הצינור, אלא בגלל שהוא נעשה רה"י מכח העירוב, הוא כשר גם בלי מחיצה. ויש לפלפל בזה.

אחד הרבנים הוסיף שההיתר אינו לכו"ע, אלא תלוי במחלוקת הראשונים שהביא המשנ"ב (סי' שמ"ה סק"י) בחורים שלמטה מ' טפחים ופתוחים גם לרה"י או כרמלית, דהשו"ע והרמ"א פוסקים שנעשה רה"י, ויש חולקים. ועוד יש להוסיף שהדין הזה תלוי בגודל הצינור, ולפעמים מדובר בתעלה גדולה שאדם יכול לעבור תחתיה שהיא כרמלית בעצמה. [דאין לומר חורי רה"י, בקרקע המחוברת לכרמלית, שאל"כ הרחובות יהיו חורי רה"י משום שפתוחים לבית].

שפיכת מים וצינורות בויב, והוצאת מים מהבריזים

יש עוד שאלה בענין הצינורות שמדי פעם לומדי עירובים מעוררים אותה, וכבר עמד עליה מרן החו"א בספרו (סי' ק"ד סק"ב). [דהנה כתב השו"ע (סי' שני"א ס"ב ג) ביב שמכוסה במשך ארבע אמות או יותר, אם הוא עשוי מעץ שאין המים ראויים להיבלע בו, אסור לשפוך בו מים, אם בסוף הם נשפכים לרשות הרבים. והוסיף הרמ"א שיש לאסור גם אם נשפכים לכרמלית שהיא בתוך העיר, ורק אם נשפכים לכרמלית שמתחוץ לעיר מותר. וכתב המשנ"ב (סי' ק"ד) שהנפק"מ בזה לצינור, שאפילו אם הוא ארוך, יש איסור אם יוצא לכרמלית. והנה בזמננו ניתן לומר שצינורות הבויב אינם נשפכים למקום שהוא בתוך עיר [אא"כ יש שתומה] ולכן יש היתר פשוט, שלא גזרו על צינור שנשפך לכרמלית מחוץ לעיר, הדיו כוחו בכרמלית. אבל החו"א עמד על מציאות שהיתה בזמנו שהצינורות שפכו לרחובות, ושאל מדוע מקילים בזה. ובחו"א שם מבואר שהצינורות אינן חורי רה"י, כיון שבני אדם לא משתמשים בתוכם, אלא רק שופכים לשם, ולכן דינם כמקום פטור, ע"ש.

ולפ"ז עורר אחד הרבנים לדון שהצינור הנ"ל אינו חורי רה"י. אלא שהקשה שא"כ כל חור שלא משתמשים בו לא יהיה דין רה"י, ועל כרחך שקבעו גדר שכל הפתוח לרה"י כרה"י. אמנם יש לחלק בין חור שרוגלים להשתמש בו, לחור כזה של צינור שאף אדם לא משתמש בו ואינו נחשב ראוי לשימוש.

תעלה גדולה ומנהרה הפתוחה אל מחוץ לעירוב

באחת הערים בצפון הארץ, קראו לפני כחצי שנה למוקד העירוב לבדוק את העירוב, והאחראי היה בעל תשובה, שעם קבלת התפקיד לבדיקת העירוב, הוא קבע חברותא ללמוד את תמצית ההלכות, והוא מעצמו שאל את השאלה כאשר הבודק הגיע למקום. היתה שם תעלה לניקו מי הגשמים, והיא היתה גדולה כ"כ שבימות הקיץ אנשים היו עוברים בה, והאחראי שאל האם בצורה כזו לא מספיק הגדר שיש לו מלמעלה. דוגמא כזו יש גם בעירוב בעפולה בגבעת המורה, שיש בקצה העירוב תעלה למעבר מתחת הכביש הראשי, והצד

השני שלה מחוץ לעירוב, וא"כ לצורך השלמת העירוב הם צריכים שיהיה בה צורת הפתח.

דין פי תקרה וצוה"פ בכניסה וביציאה מהמנהרה

במקרים אלו יש לדון מצד שתי הלכות, א. האם ניתן לומר פי תקרה יורד וסותם, בתחילת התעלה והמנהרה או בסופה, וזה תלוי. אם דנים לגבי שפת התקרה שבתחילת המנהרה, [כלומר שנאמר שהעירוב הוא בלי המנהרה, ואז שטח העירוב הוא מחוץ למנהרה], בכה"ג אי אפשר לומר פי תקרה מהתקרה

שבכניסה למנהרה, כי הכלל הוא שתקרה גודרת רק את המקום שתחתיה, ולא את המקום שמחוץ לה (כמבואר ברש"י סוכה דף יט. ד"ה דמחיצות). ואם דנים לגבי שפת התקרה שבסוף המנהרה, כלומר אם ננקוט שהמנהרה היא חלק מהעירוב, ובסוף המנהרה נאמר פי תקרה,

הנ"ל היתה בתקרה שפה אלכסונית שאינה כשרה. [ועוד יש אומרים שאין פי תקרה כאשר התקרה היא רק על מעט מהשטח בקצה הרישות, ואכמ"ל].

ב. יש לדון האם ניתן לומר שהכניסה למנהרה תחשב צורת הפתח, מדין ראשי הכתלים המבואר בהלכות מזוזה, שנחלקו בו הראשונים, ולגבי מזוזה קובעים מזוזה בלי ברכה.

אמנם שני דינים אלו, הם רק כאשר יש חלל י' טפחים במנהרה ובתעלה, וצוה"פ אינה כשרה בפחות מ"י טפחים, וגם לגבי פי תקרה הורה אחד מרבני העירובים שצריך שיהיה תחתיה חלל י' טפחים, כשיעור רשות היחיד. ולגבי צוה"פ, צריך לחשוב עליה שיהיה לה דין צוה"פ, כיון שלא נעשתה לשם כך.

חלל שתחת הגשר הפתוח למחוץ לעירוב, ולתוך העירוב

מקרה נוסף שהיה בענין זה, באחת הערים בצפון הארץ, קראו למוקד העירוב לבדוק את העירוב, והאחראי הגיע והסתובב יחד עם הבודק של המוקד. בקצה העיר היה גשר נמוך, שלא היה עוברים תחתיו, ולכן בתחילה עשו את גבול העירוב ע"י הגדרות שמעל הגשר, ולא התייחסו לחלל שמתחתיו.

האחראי סיפר שהרב המקומי שהיה שם לפני הרבה שנים, עשה לו בעיה קשה, שהמקום שמתחת הגשר הוא פרוץ, והביא מדברי תשובות האחרונים בענין זה, ולכן עשו

בהוראתו צורת הפתח נוספת תחת כל אורך הגשר. כיום העירוב התרחב והגשר נמצא באמצע העירוב, והמחיצות של העירוב הן ברחוב הבא, והיינו ששני צידי הגשר הם בתוך העירוב. א"כ כעת לא צריך את הצוה"פ שמתחת הגשר, כי הפירצה שתחתיו אינה פרוצה למחוץ לעירוב, שכאמור הכל בתוך העירוב. האחראי אמר שמלכתחילה לא היה ברור לו טעמו של הרב, אבל כיון שהרב הורה הוא עשה, ועפ"ז הוא ממשיך להחזיק בצוה"פ שנעשתה בהוראת הרב. [והאמת היא שכעת אין בה שום תועלת, ומ"מ כיון שהוא מחזיק בדברי הרב, לא רצינו לסתור את דבריו].

המושג 'מסתמא יש עירוב' בערים מתחדדות

בשנים האחרונות מתחילים בציבור החרדי להיכנס לערים שלא היו בהם חרדים עד כה, ולפתוח שם קהילה תורנית חרדית של אברכים ממש, וב"ה רואים סיע"ד מיוחדת בהתפתחות מקומות אלו, ויהי רצון שימשיכו להצליח ולגדול. באחת הערים בצפון הארץ, שנכנסו בה קבוצה של משפחות אברכים, ופתחו בית כנסת וכולל במקום, כידוע לוקח זמן עד שמשגיגים את כל התנאים הנצרכים לחיי קהילה תורנית, ותקופת ההסתגלות קשה ואורכת זמן לא מועט, ובינתיים צריך להתאמץ ולהסתדר בתנאים הקיימים. בתחילה קונים אוכל כשר רק במרחק מהבית, ולאחר זמן נפתחת חנות כשרה וטובה קרוב לבית. וכן שולחים את הילדים לגן טוב אך רחוק, עד שנפתח גן קרוב. את רוב הדברים אפשר להביא ממרחק עם קצת מאמץ, אך ביניהם יש דברים שאי אפשר להביאם, ואחד מהם זה העירוב. העירוב חייב להיות ממוקם באותו אזור, מסביב לאותו בית ורחוב. אם הוא נמצא אפילו במרחק קטן, הוא לא מועיל כלום, אי אפשר לצאת בשבת מהבית כשיש תינוקות קטנים. בשלב זה מקיימים את הפסוק, אם תשיב משבת רגלך... אז תתענג על ה'.

בדרך כלל יש אברכים שלא עסקו בעירובים, ואינם יודעים את המצב הקיים בארץ בתחום זה, ובטוחים שהמועצה הדתית דאגה לעירוב כשר, בפרט שיש רב בעיר, ובחלק מהמקרים הוא חרדי, א"כ בודאי הוא דואג שהעירוב יהיה

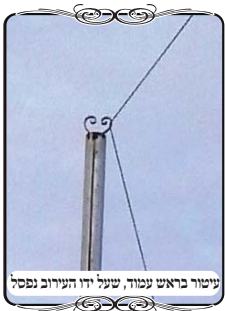
כשר. הרבה אברכים ליבם אומר להם שלא ראוי לסמוך על עירוב של רבנות, ובכל זאת הם מסתפקים בכך ולומר שהם בעצמם לא מטלטלים, אבל בשביל ילדים נושים זה בסדר.

לצערנו המציאות בשטח זועקת ממש, לפני כשנתיים קראו למוקד העירוב לבדוק עירוב של אחת מן הערים האלו, והתגלה שהעירוב פסול ללא ספק. מוקד העירוב הודיע את הדבר לראשי קבוצת האברכים, אך עד היום לא הצליחו לתקן את הדבר, מחמת הגורמים העירוניים. בשבוע האחרון נבדק עירוב בעיר נוספת, שיש בה כמה עשרות משפחות אברכים, באזור אחד עשו עירוב שכונתי, ובאזור נוסף בקצה אחר, עדיין לא עשו. גם האברכים שגרים באזור זה, היו סבורים בתחילה שאולי אפשר לסמוך על העירוב של העיר, ושלא לבדוק את העירוב, והתברר להם שאין עירוב כלל, ואין ספק בדבר, ומוכרחים לעשות עירוב פנימי.

דברים אלו מובאים כאן, כמטרה לעורר את הציבור החרדי לדרוש כשרות ראויה ומוסמכת, ע"י ת"ח הבקיאים והמומחים בידעת הדינים והפרקטיקה המורכבת שבתחום הזה. איננו באים לשנות את הנהגת המועצות בערים, תחזוקת עירוב של עיר כרמה כשרה, דורשת השקעה תקציבית רבה, ואחראי מומחה ומוקצועי, שכידוע קשה להוציא תקציב לזה. אבל אנו צריכים לדעת שאין לנו אפשרות לסמוך שיש עירוב, אף לא לילדים, אלא רק בעירובים שנבדקים ומאושרים ע"י הת"ח הבקיאים.

מסגר שחיבר עיטור ברזל בראש עמוד העירוב נפסל

בעירוב שנבדק בשבוע זה, עבר הבודק של מוקד העירוב לאורך עמודי העירוב, וראה שראש העמוד עשוי בצורה שונה מהמקובל. במקום לעשות V בראש העמוד, [שצריך לכך ייצור מיוחד, לכופף ברזל בצורה כזו, שרק בעירוב משתמשים בו], לקח הקבלן המבצע מוצר שקיים במסגרות, ברזל מכופף בצורה מעוגלת (ראה בתמונה), המשמש לעיטור בסורים לחלונות. במבט שטחי נראה העיטור הזה יכול לשמש בדיוק לאותה מטרה, יש לו שני צדדים

עיטור בראש עמוד, שעל ידו העירוב נפסל

גבוהים, וההוט נכנס באמצע. אבל במבט הלכתי, יש הבדל קטן, שמגיע עד כדי פסילת כל העירוב, והצורך בהחלפת ראשי העמודים.

בעשיית V בראש העמוד, יש הקפדות מיוחדות הידועות למומחים המקצועיים בעירובין. וחלק מהן הנוגעים לעניינינו, א. שיהיה לו כיפוף חד, ב. שהוא יהיה במרכז העמוד. ג. שכל הברזל לא ייצא מרוחב העמוד. והטעם בכל אלו, כדי שהחוט יהיה מעל גביו של העמוד, כי חוט שאינו ישוב מעל גביו של העמוד, אלא הוא יוצא לצד, הוא פסול לגמרי

(שו"ע סי' ש"ב ס"א), ובעיה אחת כזו בכל העירוב, פוסלת את כולו. כי ברגע שחוט אחד פסול, נמצא שיש פירצה יותר מ"אמות, [המרחק מעמוד לעמוד, יותר מחמשה או ששה מטרים], וכל העירוב פרוץ למקום האסור. לכתחילה עושים שהחוט יישב במרכז העמוד, כדי שאם יהיה דגוד קטן בחוט, הוא לא ייצא מבין העמודים, שדין זה נתון במחלוקת הפוסקים, [ולנדנד רחב, זה בלא"ה לא יעורר]. ולכן מקפידים שהחלק התחתון של V יהיה צר, ויהיה מכוון במרכז העמוד. אך בנוסף מקפידים שגם השיניים העליונות לא ייצאו מרוחב העמוד, שמא יהיה אחראי שיקשור את החוט לשפיץ של שן הברזל, [בקשירה בצורת טבעת הנק, זה יכול לקרות], ואז החוט לא יהיה על גביו.

כמו בכל מוצר שיש בבית, יש מוצר איכותי ויש חיקוי, ההבדל ביניהם הוא לא קריטי, מקסימום המוצר יחזיק זמן קצר וישבר. בעירוב ההבדל הוא, שהחיקוי יכול להיות פסול. ויכול להחזיק זמן רב בפסול שלו. במקרה זה שהמסגר עשה כפי מומחיותו במסגרות, הוא לקח דוקא מוצר יותר יפה, מעוגל ומעוט, אבל כיון שהחלק התחתון של רחב ופתוח, ויוצא אף מעבר לעמוד, יש מצבים שהחוט יוצא מחוץ לעמוד. אם האחראי יקשור כל חוט בפני עצמו בצורה רגילה, מסתבר שהחוט יישב מעל העמוד [רק בקצה שלון], אבל במקום הזה האחראי חסך ועשה חוט ארוך לכמה עמודים יחד, והעביר אותו בראש כל עמוד בלי לקשור, ממילא במקומות שהיה סיבוב בתוואי של העירוב, החוט נמשך לצד של הברזל המעוטר, והוא יצא מחוץ לעמוד ונפסל לגמרי.

מוקד הידיעה, אין כאן מקום להמשיך בדברים שהיו בעירוב זה, ואי"ה נמשיך בגליון הבא.

לברורים בנושאי עירובין, וכן לתרומות וסיוע בהפצת הגליון:

מוקד העירוב השכונתי
קו מידע הלכתי ומידע אקטואלי על גבולות העירובים השכונתיים

ניתן לקבל את העלון במייל כשר, לשלוח בקשה ל- A83320@GMAIL.COM